

Democratie op de Helling

Democratie op de Helling

in het digitale tijdperk

Een pamflet van Arno Wellens

2024

Democratie op de Helling

in het digitale tijdperk

Arno Wellens, 2024

isbn: 9789465127743

© omslag, vormgeving en typografie: Arno Wellens

fotografie: Merel Zoet

Eindredactie: Marjolein de Jong

Voorpagina: Grok 2.0 Beta (X-corp)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de schrijver, behalve in geval van wettelijke uitzondering.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored or made public by any means whatsoever, whether electronic or mechanical, without prior permission in writing from the author.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Intensieve menshouderij	1
Hoofdstuk 2: Europa. Goed bedoeld, slecht uitgevoerd.	59
Hoofdstuk 3: Alles is te koop	97
Hoofdstuk 4: De Euro gaat digitaal, internationaal maar ook lokaal	143
Hoofdstuk 5: Bij de baard van Elsemieke	195

Hoofdstuk 1: Intensieve menshouderij

Tegenwoordig zou je je bijna schamen, een beetje omrijden met een benzineauto. Maar goed, hij is voor de hele week gehuurd en dood gaan we toch; klimaat of niet. De bestemming is het ouderlijk huis in het Gelderse dorp Vaassen, tussen Apeldoorn en Zwolle, voor een gezellige kop koffie. Zo'n 15 duizend zielen wonen in - voornamelijk in de jaren '60 en '70 gebouwde - nieuwbouwwoningen rond een historische kern met een marktplein, een kerk en een molen. Kom anders eens langs voor een bezoek en een wandeling in de omliggende bossen van de Veluwe, die zichtbaar blaken van gezondheid. U zult niet teleurgesteld raken.

Om Vaassen te bereiken vanaf het vertrekpunt van de trip, zijnde het gebouw van de Tweede Kamer in Den Haag, zijn er een paar mogelijkheden, zo na een uurtje kachelen over de A2 richting het oosten. Neem na Apeldoorn de juiste afslag van de A50 in noordelijke richting, de snelweg tussen Zwolle en Apeldoorn. Dat is de snelste optie maar dan ontgaat het landelijke karakter van de omgeving u volledig: ook jammer. Een andere optie is dan ook de Zwolseweg, de verbindingsweg vanaf Apeldoorn naar het noorden, dan ziet u links en rechts koeien en schapen wat suffig herkauwend om zich heen kijken, druk met de laatste beslommeringen in de kudde. Met deze aanblik werd ik van mijn twaalfde tot mijn achttiende elke dag begroet, op weg naar het VWO in Apeldoorn. Het is een fietstocht van zo'n vijftien kilometer heen en weer terug, goed voor de conditie.

Er is ook een derde optie. Door het gehucht Wenum, naast de gewone Zwolseweg, ligt de Oude Zwolseweg. Deze kronkelt door weer andere weilanden, een molen, bosschages, slootjes met knotwilgen, boerderijwoningen met platte daken aan de voorkant en een extra knik in de zijkanten in typisch Nedersaksische stijl. De Oude Zwolseweg biedt op sommige plekken niet eens ruimte voor twee elkaar passerende voertuigen, dus het is meteen zichtbaar waarom de nieuwe Zwolseweg nodig was – die eerder genoemde rechte streep asfalt door het Veluwse landschap, op een kilometer afstand parallel lopend aan de veel charmantere oude kronkelweg.

Zo'n versmalling zien we ook ergens halverwege deze Oude Zwolseweg in Wenum, bij een meertje met een bruggetje aan de linkerkant van de weg. Precies op dit punt op de route ontstaat het idee dit pamflet uit te brengen, vandaar de wat omvangrijke beschrijving van de omgeving. *Democratie op de Helling* gaat over de uitdagingen voor de democratie in een tijd waarin technologie nieuwe mogelijkheden presenteert. Sommige van die mogelijkheden zijn enkel fantastisch, andere niet. Hier beperken we ons tot digitalisering, op zich al een breed begrip. Digitalisering kan verschillende dingen betekenen. Zo kunnen universiteiten en musea belangrijk historisch materiaal, zoals oude boeken, inscannen en gratis online beschikbaar maken voor elke scholier of student in de hele wereld. Dan maakt het niet uit hoe arm of rijk die is en wat de eigen overheid van vrije wetenschap en journalistiek vindt. Geen van de lezers zal hier ernstige bedenkingen bij hebben.

Digitalisering kan ook betrekking hebben op het vervangen of versimpelen van processen, vooral in het bedrijfsleven. 'Vroeger', voor grofweg de komst van het internet in de jaren '90, was het bijvoorbeeld gebruikelijk om een carbonpapiertje te gebruiken. Wellicht vraagt de jongere lezer zich af wat dat is. Een carbonpapiertje is een extra velletje papier in een bonnenboekje, achter de eigenlijke bon. Het carbonpapiertje reageert op de druk van de pen van de winkelier, als er een verkoop is geweest, en bevat de exacte doorslag van dat bonnetje. Het wordt een kopie en de klant krijgt het echte bonnetje mee als garantiebewijs. De winkelier neemt het carbonpapiertje vervolgens mee naar huis, voor de eigen administratie. Even alle bonnetjes handmatig optellen en je weet wat de dagomzet is. Die moest je – op papier – doorgeven aan de belastingdienst. De omzet vertelt je ook welke goederen je weer moet inkopen, om te voorkomen dat je een 'nee' ging verkopen aan een volgende klant in de winkel.

Tegenwoordig gaat dat wat sneller: de kassa die de bon print, verwerkt de verkoop ook direct in de administratie, zodat de winkelier doorlopend de omzet van meerdere kassa's en winkels kan volgen met hooguit enkele seconden vertraging. Het is alsof hij een gratis boekhouder heeft gekregen. Vroeger zou een ondernemer een fysieke boekhouder moeten inhuren. Dan loopt er de hele dag een zweterige veertiger

met kale kruin en moeilijke bril achter de ondernemer aan, inclusief wollen spencer over het gelige hemd met korte mouwen en een naar kleur slecht gekozen opklikstropdas van de C&A. Deze boekhouder zou alles noteren wat er gebeurt, in een papieren bonnenboekje, zodat de administratie geen gaten bevat. Maar deze arbeidskracht is niet gratis, werkt niet *in realtime*, kan niet tegelijkertijd financieel verslag uitbrengen vanaf meerdere locaties. Veel jonge ondernemers staan er niet bij stil hoe krachtig online boekhouden is. ‘Het doen van de administratie’ in de avonden is voor ondernemers nu niet meer nodig. Dat is de verdienste van boekhoudsoftware. Heeft u een partner, een ondernemer, die regelmatig in de vroege avond desondanks claimt dat hij of zij toch laat is ‘vanwege de administratie’? Dan is het tijd om een privédetective in de arm te nemen, hier is iets heel anders aan de hand. Dergelijke boekhoudsoftware met allerlei praktische, zakelijke uitbreidingen voor bijvoorbeeld voorraadbeheer en de verkoopadministratie zal ook weinig lezers tegen de borst stuiten.

Overigens kan het principe van een bestaand proces digitaliseren oneindig worden uitgebreid. De ondernemer kan dus doorlopend de verkopen bijhouden en zo aan goed voorraadbeheer doen. Hij kan het systeem vervolgens ook toestaan zelf een verkocht product direct bij de leverancier te bestellen. Zelfscankassa’s bij supermarkten werken ook zo, ze melden een verkoop van zelfs het kleinste pakje kauwgom direct bij het centrale magazijn van de supermarktketen. Op het hoofdkantoor zitten slimme rekenaars die aan ‘demand forecasting’ doen, de volgende dag is elk schap weer vol. Door het bestaan van deze technologie is het gerechtvaardigd om te zeggen dat een supermarktmanager met lege schappen een enorme prutser is, behoudens extreme omstandigheden. Nog een stap verder zou kunnen inhouden dat ijskasten van gewone burgers ook zo werken: je hoeft nooit meer te kijken of de melk voor de cappuccino op is. Als dat zo is, komt er vanzelf een bezorger langs, dat gaat dan automatisch. Dat noemt men tegenwoordig ‘the internet of things’ (IoT): de ijskast heeft daartoe namelijk zelf toegang tot het internet nodig. Op een gegeven moment is de bezorger zelf ook een apparaat geworden. Veel kan allemaal al, de meeste mensen gebruiken de mogelijkheden alleen nog niet.

Waar eerdere processen, georganiseerde activiteiten binnen bedrijven, soms eeuwen niet wezenlijk veranderden, gebeurt dat door digitalisering binnen decennia of zelfs jaren. De manier van oorlogvoeren op zee is tussen de achtste en vijfde eeuw voor Christus bijvoorbeeld hetzelfde gebleven. Maar digitale paspoorten waar je griezelige dingen mee kunt doen, zijn in 2017 technisch mogelijk geworden, twee jaar erna is er in Europa geld voor gevonden en twee jaar daarna is het middel ingevoerd. Dat ging snel! In theorie heeft Nederland een grondwet, die je enkel mag wijzigen na goedkeuring van twee opeenvolgende parlementen met een zittingsperiode van vier jaar elk. Die regel is ingesteld om te voorkomen dat regeringen met een overschot aan dadendrang op korte termijn schade aan de samenleving berokkenen. Nu is vier jaar inmiddels letterlijk een eeuwigheid geworden, als het om digitale ontwikkelingen gaat. In vier jaar tijd kan er heel veel gebeuren. Het is wellicht de vraag of het menselijk brein en een samenleving met een grondwet uit 1848 hier allemaal even snel in mee kunnen komen. Laten we het daar inderdaad maar eens over hebben.

Digitalisering biedt de kans de samenleving efficiënter en daarmee veel welvarender en eerlijker te maken. Zo maken de bedrijven die onze consumentengoederen leveren, gebruik van software om hun enorme magazijnen met soms wel miljoenen onderdelen en grondstoffen voor onze dagelijkse voeding en andere consumptie te laten draaien. Vroeger deed men dat met analoge kaartenbakken waarop er per vak in het magazijn stond opgeschreven wat er allemaal was binnengekomen en die dag weer was verstuurd. Als je magazijn uit tienduizenden locaties bestaat, kan het uren duren om te zien waar er allemaal een voorraadjie van een bepaalde grondstof ligt, verspreid over al die locaties. Dankzij de computer kan de logistiek medewerker nu binnen een seconde een compleet overzicht krijgen van alles wat er in het magazijn ligt en het productieproces tijdig beleveren. Mensen staan er niet bij stil hoe dit de samenleving ten goede heeft veranderd, je moet eigenlijk je best doen het niet te zien.

Typisch neemt de productiviteit van de factor arbeid (zo noemt men het bij het CBS) elk jaar met zo'n drie procent toe, in Nederland. Elke twintig jaar is de prijs van hetzelfde goed, uitgedrukt in uren werk, daarom met de helft gedaald. Waar in de

jaren '80 drie werknemers nodig waren voor een bepaald productieproces, staat er nu iemand in zijn eentje hetzelfde te leveren, samen met extra machines en handige software. Als prijzen in de economie enkel door dit soort veranderingen in de arbeidsproductiviteit werden gestuurd, waren we elke generatie twee keer zo rijk en kon de kolonisatie van Mars nog voor het einde van de eeuw beginnen. Nu gebeurt er natuurlijk meer in de economie en de samenleving, goederen worden ook door inflatie duurder. Inflatie kan weer veroorzaakt worden door hogere belastingen, problemen in de energievoorziening of een centrale bank die botweg geld bijdruckt – daar komen we nog op. Als prijzen in de economie enkel zouden worden bepaald door de voortschrijdende stand van de technologie, dan leefde elke burger op aarde binnen een paar decennia in een tuin van Eden met genoeg eten, kleding en woonruimte voor iedereen. Digitalisering, ook wel automatisering en robotisering genoemd, heeft enorme potentie.

Digitalisering in zijn algemeenheid kan dus betrekking hebben op informatie, zoals oude historische documenten die online beschikbaar zijn maar ook muziek op cd's, of schilderijen in het Louvre die allemaal perfect gefotografeerd op Wikipedia staan. Je hoeft de deur bijna niet meer uit: en op andere momenten bedoelt men met het woord digitalisering het veranderen van processen zodat de rekenkracht van de computer het geheel vereenvoudigt, zoals de administratie van zoiets alledaags als de kassa van de supermarkt. Een derde vorm van gebruik van het woord zou betrekking kunnen hebben op een digitaliserende samenleving. Waar de eerdere twee varianten weinig weerstand zullen opleveren, is dat hierbij niet het geval. Als een samenleving 'digitaal' wordt, dan verandert het democratische gehalte van die samenleving namelijk ook wezenlijk. De pandemie en de lockdown in 2020 en 2021 waren wat dat betreft een voorproefje, in theorie kan een overheid met apps het leven van burgers afsluiten. Over de democratische gevolgen van technologische mogelijkheden voert men in Nederland niet veel debat. Het is de nadrukkelijke opzet van *Democratie op de helling* om daar eens mee te beginnen.

De digitalisering van de samenleving is te vergelijken met de Sumatraanse tijger die de buurman in een kinderrijke volkswijk als gezellig, knuffelbaar huisdier

houdt. Het is de kleinste ondersoort van de vijf soorten tijgers, in uitzonderlijke gevallen zou een heel klein Sumatraans vrouwtje net zo zwaar kunnen zijn als een enorme hond, zoals een mannelijke Deense Dog. Daarom dacht de buurman ook even dat de tijger een leuke aanwinst voor het gezellige gezinnetje in de vinexwijk zou zijn. Tijgers zijn relatief intelligent, in de wereld van de katachtigen tenminste, dus je kunt hem leren op het gazon vóór het huis op worteltjes te knagen.¹

Maar vergist u zich niet, een tijger is en blijft een tijger, één tik van het roofdier en je ligt in het beste geval op de intensive care. Stel dat de grote kat op een zekere nacht een onwetende en daarmee onfortuinlijke inbreker aantreft in de woonkamer van uw bureu. Op het moment dat de gemaskerde inbreker vakkundig en geruisloos de nieuwe flatscreen van de muur verwijdert, ligt er ineens een gestreept gevaarte boven op hem: het avontuur eindigt inderdaad op de intensive care. Wat vinden we hiervan? Sommige hardliners kunnen er tijdens de maandelijkse buurtbarbecue wel om lachen. Hij breekt in, dus de inbreker vraagt er zelf om, bulderen ze, met een blik bier in de hand. Mededogen is ver te zoeken. Een docent sociologie aan de UvA, ook woonachtig in de wijk, meent echter dat er geen rekening is gehouden met de slechte jeugd van de onfortuinlijke inbreker. Is een tv inderdaad meer waard dan een mensenleven, wanneer zijn we zo hardvochtig geworden? De buurman zou de toegesnelde politie nog wel kunnen beloven het dier voortaan 's nachts in een veilige kooi op te sluiten om herhaling te voorkomen. Bij tijgers is dat onmogelijk, bij digitalisering ook. Sommige verschijnselen zijn extreem krachtig maar naar hun aard lastig te beheersen. Dat maakt dat ze ontzettend mooi kunnen zijn, maar ook heel erg gevaarlijk. Daarom zou je ook de vraag kunnen stellen of een tijger wel in een volksbuurt thuishoort. Bij bepaalde digitale oplossingen is dat ook zo, zoals een digitaal paspoort. Van sommige mogelijkheden is het beter om er gewoon helemaal geen gebruik van te maken, net als de tijger die natuurlijk in het bos hoort.

Overheden, dictaturen, kunnen hele griezelige dingen doen met al die camera's en slimme software die erachter zit. Men heeft het dan vaak over 'kunstmatige

¹ Mazák, J. H. & Groves, C. P. (2006). "A taxonomic revision of the tigers (*Panthera tigris*) of Southeast Asia". *Mammalian Biology - Zeitschrift für Säugetierkunde*. 71 (5): 268–287. doi:10.1016/j.mambio.2006.02.007.

intelligentie' of AI, artificial intelligence. In de kern gaat het dan nog steeds om het koppelen van de rekenkracht van de computer aan veelal door mensen gegenereerde data en bestaande processen of activiteiten. Dankzij de computer doet de mens in een volgende generatie hetzelfde, maar dan duizend keer zo snel. De computer kan gezien worden als een uiterst goedkope arbeidskracht. De genoemde boekhouder uit de jaren '80 is al in uw mobiele telefoon ingebouwd, zonder dat u hem hoeft te voeden of zijn pensioenpremie moet betalen. Die rekenkracht kun je alleen ook gebruiken om mensen te onderdrukken. Iran heeft bijvoorbeeld een zeer repressief regime, dat eist dat vrouwen hun haren bedekt hebben met een hoofddoek. Er is een moraalpolitie die erop toeziet. Recentelijk zijn er protesten uitgebroken tegen de regering, die ze met weerzinwekkend geweld onderdrukt. De moellahs in Teheran deinzen er niet voor terug om jonge vrouwen, die naar vrijheid snakken, dood te slaan. Dat gebeurt op dit moment.

Iran heeft goede relaties met China, dat een systeem van sociaal krediet kent. De Chinese communistische partij meet via allerlei systemen het gedrag van burgers en kan dat belonen of straffen. Slimme camera's registreren bijvoorbeeld kleine verkeersovertredingen, die automatische sancties opleveren. Dergelijke software kan ook etnische minderheden registreren, als die op een bijzondere plek rondlopen. China kent in het westelijk deel van het land een minderheid genaamd de Oeigoeren, die er iets anders uitzien dan de meer oostelijk wonende Chinees. Omdat de communisten hun cultuur willen uitwissen, zijn de Oeigoeren in opstand gekomen. Peking reageert daarop met gewelddadige repressie en daarbij slaat het regime de mogelijkheden die digitale technologie biedt, vanzelfsprekend niet over. De techniek ligt er, dus grijp je die mogelijkheid aan: of je dat moet willen is geen punt van discussie meer. Elke Oeigoer die ver buiten de eigen dorpen vertoeft, is vanaf nu een mogelijke terrorist en dat rechtvaardigt de etnische selectie via 'slimme' camera's. Nu is 'digitalisering' al een stuk minder gezellig, nietwaar?

Iran gebruikt dezelfde software om vrouwen zonder hoofddoek op te sporen en automatisch te beboeten. In die zin is digitalisering op zich niet iets nieuws of bijzonders. Net zoals een ondernemer of zijn boekhouder niet meer automatisch

bonnen optelt maar simpelweg kijkt hoe de software van de kassa het automatisch optelt, is een dictatuur in het digitale tijdperk ook een innovatieve vorm van wat er al was. Enkele jaren geleden zou een agent van de politie in Iran fysiek op straat op zoek gaan naar vrijgevochten vrouwen zonder hoofddoek, om die te bestraffen. Op afstand bedienbare camera's boden de kans dat vanuit het hoofdkantoor van de lokale politie te doen, zonder dat burgers op straat zien dat de overheid ze stiekem begluurt. Dan is er nog steeds een opmerkelijke agent nodig in de cameraruimte, om een individuele overtreder op straat waar te nemen. Bij de meest moderne versie is ook dat weer efficiënter gemaakt. Een computer, een AI of algoritme of hoe u het wil noemen, doorzoekt doorlopend de registratie van niet één maar honderden of duizenden camera's en kan in dezelfde ochtend veel en veel meer overtredende vrouwen aanwijzen dan een gewone, menselijke agent. Op een gegeven moment worden vrouwen al als verdachte aangewezen in de seconde waarin ze die hoofddoek afdoen. Een paar jaar geleden kon je nog langs een camera van het regime lopen, zonder te weten of je werd geregistreerd. Er zou vast wel een bewaker meekijken, maar die is misschien naar de wc. Nu is het een garantie dat je wordt bespied. Daarom, de principes achter de processen zijn hetzelfde, de snelheid waarmee ze worden uitgevoerd verandert enorm door inzet van de computer. De samenleving past zich dan aan. Leden van de oppositie die willen afspreken om bijvoorbeeld een demonstratie te organiseren, weten dat ze doorlopend begluurd worden. In Nederland is om die reden het aantal autodiefstallen gedaald, een autodief snapt heus wel hoe groot de kans is geworden dat hij op basis van het kenteken binnen de kortste keren wordt gepakt. Van het ene kun je blij worden, van het andere wat minder.²³

Wat heeft dat verschijnsel te maken met de versmalling in de Oude Zwolseweg, halverwege de weg van Apeldoorn naar Vaassen? De versmalling waar twee auto's elkaar niet kunnen passeren, ontstaat daar waar de weg over een smal bruggetje gaat. Rechts daarvan is een oude molen te vinden, waar tot enkele jaren geleden een kuikenbroederij was gevestigd. Deze is inmiddels failliet gegaan maar in

² Kahri Johnson. "Iran says face recognition will ID women breaking hijab laws". 10-01-2023, Wired.com

³ Celine Alkhalidi, Nadeel Ebrahim. "Iran proposes long jail terms, AI surveillance and crackdown on influencers in harsh new hijab law". 02-08-2023

de jaren '90 heb ik hier vakantiewerk mogen verrichten. Rondom het platteland is een soort binaire controverse ontstaan. Liefhebbers van de nostalgische boerenstand reppen van de hardwerkende boer met kleding uit de jaren '50 die te midden van het groen met liefde voor het dier zorgt voor een stabiele voedselvoorziening. Ja, zegt de andere kant vanuit de Haarlemse veganistische koffiebar met glutenvrije koekjes, maar die lieve dieren belanden wel per definitie op je bord en landbouw is met al die grootschaligheid en chemicaliën ook maar een soort industrie geworden. Ze noemen weilanden weleens 'groen asfalt'. Het is, platgeslagen, de scheiding tussen BBB en GroenLinks. Laten we ze allebei even gelijk geven, voor nu, want we zouden het over digitalisering hebben.

Precies op dit punt in de weg, bijna aan het einde van de autorit die startte in Den Haag, ontstaat een vrij lelijke gedachte. Als regeringen, zoals die van Iran, over de genoemde krachtige technologie beschikken, dan kunnen ze hun mensen in de gaten houden zoals boeren dat met hun vee doen. Samenlevingen kunnen door digitalisering afglijden naar intensieve menshouderijen, waarbij burgers constant begluurd en gestuurd worden met apps. De gedachte is misschien wat cynisch, maar laten we dan kijken hoe we daar weg kunnen blijven. Want ook in Europees verband worden er digitale wetten voorgesteld die de relatie tussen burger en overheid compleet veranderen. De Europese Commissie in Brussel wil bijvoorbeeld algoritmes installeren op de telefoon van iedere burger, die elk bericht scannen op illegale inhoud, vooral materiaal dat duidt op kindermisbruik. Handig, zeggen de digitale optimisten dan, je hebt nu veel meer capaciteit om willekeurige mensen te controleren. Moet je voorstellen dat de wijkagent elke telefoon doorlopend had moeten checken. Je zou dat willen, totale controle, maar het was praktisch en financieel niet te organiseren. De rekenkracht van de computer maakt het nu wel mogelijk. Dat optimisme gaat voorbij aan de vraag of het wenselijk is om elke burger doorlopend te controleren, en er dus bij voorbaat van uit te gaan dat iedereen een mogelijke overtreder is. Bewijslast wordt dankzij digitale mogelijkheden omgedraaid en dan verandert je samenleving wezenlijk. Digitalisering is geen zuiver technisch verhaal, er zitten verstrekkende juridische en ethische aspecten aan.

De meerderheid van de Nederlanders zal geen besef hebben van deze wetsvoorstellen, de verslaggeving over het wetgevend proces in Nederland en vooral de EU is matig. Bepaalde ethische dilemma's blijven daarbij onbesproken. De Europese Commissie heeft deze wetgeving voorgesteld onder de noemer 'Chat Control 2.0'. Een algoritme kijkt of er geen illegaal materiaal op uw telefoon zit. Als een ouder een foto van een naakt kind met een uitslag op het huidje naar de dokter stuurt, dan ziet het algoritme hierin mogelijk al een aanwijzing van misbruik. De ouder zal geen enkele verkeerde bedoeling hebben, maar algoritmes houden daar geen rekening mee, ze zijn meedogenloos. Een onschuldige krijgt dan ten onrechte te maken met een verdenking van een strafbaar feit, simpelweg omdat de techniek zorgt voor goedkopere opsporing. Dan kan er vaker een klap worden uitgedeeld, of dat terecht is, is een tweede. In de statistiek noemen we een dergelijke fout een vals positieve uitslag, afkomstig van een grof programma op de computer dat geen nuance kan aanbrenge. Computers kunnen snel rekenen maar ze hebben geen gevoel of begrip voor de menselijke maat. Het kan wel grote gevolgen hebben voor de verdachte, moet u zich voorstellen dat in een dergelijke situatie de politie op uw stoep staat en burens later vragen wat er aan de hand was.

Bij een online seminar over dit onderwerp met een panel van Europese burgers bleek dat 72 procent van de burgers, veelal ouders, dit toch een stap te ver vonden gaan. Natuurlijk moet je op zoek gaan naar viezerikken die de digitale snelweg gebruiken om kwetsbare kinderen op te sporen, ook dat zal iedereen wenselijk vinden, of gewoon nodig. De nieuwe Europese wet over dit onderwerp stelt echter dat alle communicatie van burgers via een aanbieder van berichtendiensten (dat is dus iedereen, ook de bezorgde ouder zelf en zelfs de te beschermen kinderen) onderzocht moet worden. Dan vindt de gemiddelde burger het weer veel te ver gaan, want die is nu zelf verdacht van digitale kinderlokkerij jegens het eigen kroost. Experts vonden ook dat er met een kanon op een mug werd geschoten. De politie heeft geen behoefte aan alle informatie van iedereen, dat geeft letterlijk een overdosis informatie waar geen touw aan vast te knopen is. Agenten van de politie en zeker ook de zedenpolitie houden van gerichte informatie, om de overtreder onweerlegbaar te confronteren met een strafbaar feit, ze willen hem veroordeeld krijgen en opsluiten. Niets anders komt

de veiligheid in deze meer ten goede. Ze zoeken de spreekwoordelijke naald in de hooiberg van digitale communicatie, ze vragen helemaal niet om de hele hooiberg op het bureau. En een echte overtreder die nu weet dat elk bericht via bijvoorbeeld Facebook Messenger wordt gecontroleerd, zal dat middel mijden als de pest. Elke crimineel beschikt over een bepaalde intelligentie, het is daarom een vreemd wetsvoorstel, beledigend voor zowel ouder als pedofiel.

De Europese Commissie schoof de consultatie evenwel terzijde en lanceerde de wet, met als onderbouwing dat 95 procent van de ouders de wet wél wensten – dat is dus pertinent onjuist, propaganda, misinformatie! De Europese Commissie heeft de verdraaide cijfers in filmpjes inmiddels verwijderd, al heb ik het belangrijkste materiaal kunnen bewaren. Ik had al zo'n vermoeden dat leugens, die zo heftig zijn, ooit stilletjes offline gehaald zouden worden. Deze wetgeving genaamd 'Chat Control' verdient straks natuurlijk meer aandacht. In Nederland is het allemaal nooit op het nieuws besproken, daarom weet niemand dat dit achter de schermen gebeurt. De betreffende wetteksten zijn allemaal openbaar, maar er zijn maar weinig journalisten die het graag lezen. De stap van het bespreken van de wenselijkheid van een ingrijpende wet is zo overgeslagen. Het kan, dus we doen het. Met vee zou je dat ook zo doen, je gaat de koe of de kip niet vragen of die een geel oormerk of het preventief ruimen van de stal ethisch verantwoord vindt.

Als je heel negatief bent, dan kunnen we de huidige digitalisering ook vergelijken met het houden van menselijk vee. Apps om toegang te regelen, algoritmes bij de fiscus die lukraak verdachten van fraude aanwijzen op basis van etniciteit, noem maar op. Digitale technologie is een combinatie van software, mechanische hulpmiddelen en bedrijfsprocessen. Puur economisch denkend, gebruik je de technologie die je hebt, zonder een waarde aan ethiek toe te kennen. Het kan, dus we doen het. En als technologie bepaalde oplossingen financieel dragelijker maakt, dan duikt de menselijke soort daar uit winstbejag vol op. We zouden het nadrukkelijk moeten hebben over de vraag of alle digitale middelen die nu bestaan, wel wenselijk zijn. Dat botst misschien met het vooruitgangsideaal, want tot nu toe werd elke

beschikbare, vernieuwende technologie sinds de Middeleeuwen met open armen ontvangen.

Deze industriële revolutie heeft een eindsprint ingezet, sinds het hoogtepunt van de Koude Oorlog. Sindsdien leven we in het ‘digitale tijdperk’. De lobbyclub World Economic Forum (WEF) heeft het in die zin over de vierde industriële revolutie, gemeten vanaf de oertijd. De vorige industriële revolutie begon, heel breed gezegd, in de achttiende eeuw, vooral dankzij de invoering van de stoommachine en later de verbrandingsmotor die draait op fossiele brandstoffen. Een eeuw later zochten wetenschappers naar manieren om met beperkte middelen een maximale output te bereiken. Dat noemt men ‘wetenschappelijk bestuur’, zo werd in 1911 het boek *The Principles of Scientific Management* gepubliceerd door de ingenieur Frederick Winslow Taylor. In die tijd waren de ‘management consultants’ geen economen of bedrijfseconomen maar ingenieurs. Die bedachten een bedrijfsproces en richtten de fabriek zo in, dat de uitkomst optimaal was. Elke McDonalds ter wereld is een uitvloeisel van die gedachte. Niemand heeft ze ooit allemaal bezocht, maar dat is niet nodig om te weten hoe ze eruitzien. Het zijn exacte kopieën, ingericht op maximale output. Deze filosofie van de lopende band liet de productie en daarmee de welvaart spectaculair stijgen, maar over de gezondheid van de werknemers of de invloed van de fabriek op de omgeving werd in eerste instantie wat minder goed nagedacht. Toen kwam de computer.

Al in 1890 gebruikte de Amerikaanse regering een soort computer, als rekenhulp bij het verzorgen van een bevolkingstelling. De ‘tabulating machine’ was gemaakt van hout en ijzer, een creatie van de statisticus Herman Hollerith. Zo’n ouderwetse computer had geen scherm om de uitkomst van een berekening te tonen, maar produceerde kaarten met gaten erin, zo ging dat. Tot in de jaren ’70 van de vorige eeuw gebruikten instellingen met veel gegevens, zoals verzekeraars met honderdduizenden verzekerden, dergelijke systemen met ponskaarten. Na de Oorlog had de wapenwedloop tussen de NAVO en het Warschaupact ook betrekking op computers. Er gaat veel meer afschrikking uit van een ballistische raket, als die dankzij een krachtige computer veel nauwkeuriger doel kan treffen. Zowel de Sovjets

als de Amerikanen bouwden hun eigen computers. Ze dankten hun effectiviteit aan microchips. Eind jaren '70 waren deze zo goedkoop geworden door de wapenwedloop, dat gezinnen ze ook konden kopen, zie hier de geboorte van de microcomputer of personal computer, de PC.

In de kelder van mijn ouderlijk huis staat nog steeds een Commodore 64 te pronken op de plek waar hij veertig jaar geleden is neergezet, in de vroege jaren '80. Met dit apparaat kon je brieven versturen, een huishoudboekje bijhouden maar ook spelletjes spelen. Mijn vader was docent informatica en had als zodanig als eerste van het dorp een computer in huis. De burens hadden ervan gehoord op tv en belden aan om het apparaat te bekijken. Dergelijke PC's zijn de voorlopers van de laptops, tablets en smartphones die we nu kennen. Het is voor de jongste generatie even interessant om op te merken dat iedereen die tot grofweg 1990 is geboren, deze digitale transitie heeft meegemaakt. Veel ouders met jonge kinderen die ik nu spreek, voeren de discussie over wat een goede leeftijd is om een kind een mobiele telefoon te geven. De voordelen zijn evident, de nadelen ook. Toen deze ouders zelf kind waren bestond de discussie alleen nog helemaal niet, omdat die mobieltjes er ook nog niet waren. Elke generatie die nu wordt geboren, accepteert de aanwezigheid van alle digitale hulpmiddelen als een vanzelfsprekendheid zonder na te denken over wenselijkheid.

In 1994 bereikte het internet het gewone huishouden, omdat PC's via telefoonlijnen aan elkaar gekoppeld konden worden. Daarmee is het internet geworden wat het is, want het wordt niet centraal aangestuurd. Iedereen kan een artikel plaatsen op de eigen site, die van anderen of een blog of sociaal medium. Vrij beschikbare informatie die gratis wordt, heeft een aantoonbaar democratisch effect. Kort en goed kan een dictator de drukpersen en daarmee de inhoud van de papieren krant die mensen lezen wel sturen, maar het vrije internet niet. Bij de Arabische lente vanaf 2011 pleegden bepaalde dictators het volk voor te houden dat er slechts sprake was van kleine relletjes. Leger en politie zouden het allemaal wel eventjes oplossen. Burgers kunnen dankzij het internet beelden en verhalen over wat er echt gebeurt naar elkaar sturen en het is evident dat vooral dictaturen last hebben van de waarheid.

Uit een studie uit 2009 naar internetgebruik in 152 landen tussen 1994 en 2003 komt dat effect ook naar voren, vrij internet maakt landen democratischer. Daarbij moet wel gezegd worden dat het effect van het democratischer worden van landen vooral optrad in landen die al deels vrij waren. Er zijn staten die de media compleet sturen. Noord-Korea is zo'n land, elke hoofdredacteur van een papieren krant schrijft op wat het regime wil horen of hij krijgt de doodstraf, wel lekker overzichtelijk werken zo trouwens. Nu is er internet, de krant kan ook digitaal verschijnen. Dan geldt ook daar natuurlijk hetzelfde principe, ook op het beperkte Noord-Koreaanse internet plaats je wat het regime wil horen of je krijgt de doodstraf. Digitalisering is de voortzetting van bestaande processen met nieuwe middelen voor grotere efficiëntie, het is reeds gezegd. Noord-Korea is daarom niet vrijer geworden dankzij het internet, andere landen waar men toegang had tot het internet wel. Anders gezegd: als je wil dat een bepaald land vrijer wordt door internet, moet het al wel zo vrij zijn dat er enige toegang tot dat internet is.⁴

Tot nu toe is het verhaal van de digitaliserende samenleving vooral fijn om te lezen, hopelijk. De wereld wordt vrijer en rijker. De genoemde autorit, van het Tweede Kamergebouw naar Vaassen waar mijn moeder woont, werd echter ontsierd door de gedachte aan intensieve menshouderij, op het moment van het passeren van de plek van de kuikenbroederij in Wenum op een paar kilometer van het eindpunt. Het heeft natuurlijk alles te maken met het gesprek in de Tweede Kamer waar ik van was weggereden met de auto, dat had wat losgemaakt. De gesprekspartner was een heerschap genaamd Hawre ('spreek uit: Joure, als de plaats in Friesland, maar dan met een 'h') Rahimi van de VVD. Allebei zijn we van mening dat je maar een generatie van een dictatuur verwijderd bent, als je niet uitkijkt.

Ik ontmoet hem in de zomer van 2023, als iedereen sloom is van de warmte. Een gemeenschappelijke kennis uit een uiterst chic Amsterdams cultureel nachtcafé waar ik sowieso nooit kom, bracht ons uit eigen initiatief samen. Jullie hebben echt iets te bespreken. Rahimi is van Iraans-Koerdische origine, geboren in het Iraanse

⁴ Groshek, J. (2009). The Democratic Effects of the Internet, 1994—2003: A Cross-National Inquiry of 152 Countries. *International Communication Gazette*, 71(3), 115-136. <https://doi.org/10.1177/1748048508100909>

dorp Sardasjt. We zijn van hetzelfde bouwjaar. Zijn jeugd was evenwel aanmerkelijk anders dan de mijne. Op achtjarige leeftijd maakte hij kennis met oorlog, wanneer de Iraakse dictator Saddam Hoessein tijdens de oorlog met Iran zijn geboortedorp met gifgas bombardeert. Na een complex vluchtverhaal kwam hij op twaalfjarige leeftijd aan in Amstelveen. Hij leerde zo snel mogelijk Nederlands en studeerde informatica aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Daarna had hij meerdere bedrijven, vooral in de IT-veiligheid en dataopslag. U ziet het, Rahimi grijpt kansen die men hem biedt met beide handen aan, een voorbeeld om te volgen. In 2019 vraagt de VVD hem om voor het Kamerlidmaatschap te gaan. Rahimi stemt in. De tweede ‘v’ staat immers voor vrijheid en door zijn persoonlijke geschiedenis hecht hij daar nogal aan, dat snapt u. Nederland is een vrije democratie en in alle eerlijkheid is dat helemaal niet zo vanzelfsprekend.

Die gedachte heb ik zelf ook van mijn ouders meegekregen. Ze ontmoetten elkaar in Zuid-Afrika. Mijn vader, inmiddels overleden, was een Amsterdammer uit de Pijp die in de jaren '60 vertrok met één van de emigratiegolven van die tijd. Hij ontmoette mijn moeder in Kaapstad. Destijds was daar Apartheid en dat betekende dat ze niet mochten trouwen wegens verschillende raciale oorsprong – zo werkte dat toen. Dat verklaart waarom ik een paar kilometer ten noorden van de kuikenbroederij in Wenum ben geboren en niet in Kaapstad. Na het VWO ben ik bedrijfseconomie gaan studeren en heb ik enkele jaren in het bedrijfsleven en bij banken gewerkt. De vier banken waar ik om professionele redenen ook maar een stap over de drempel heb mogen zetten, zijn inmiddels allemaal failliet. De laatste twee waren Fortis en SNS, waar ik namens mijn toenmalige werkgever, een accountantskantoor, een zogeheten audit mocht verzorgen. Ondanks de goedkeurende accountantsverklaring gingen beide banken failliet en raakte Nederland in een heftige recessie, de bekende kredietcrisis die eigenlijk al begon in de zomer van 2007. Nota bene: die banken gingen natuurlijk niet door mij kopje onder, dat zou te veel eer zijn. Ik was er steeds toevallig op het moment dat de bank in een existentiële crisis zat, door verschillende vormen van mismanagement. Daar heb ik een ander boek over geschreven, *Het Euro Evangelie*. We gaan hier zo weinig mogelijk in op de financiële kant van het verhaal. Deze

faillissementen waren interessante leermomenten die een persoon kunnen vormen, vandaar de vermelding.

Daarna werd ik journalist, waarbij het handig is om de jaarrekening van een bank te verstaan, dat kan bijna niemand in het vak. Vervolgens ben ik voornamelijk over de financiële gezondheid van de hele EU gaan schrijven en dan kom je al snel bij digitalisering uit. Een financieel ongezonde overheid zal immers creatieve manieren gebruiken om meer belasting te innen, dat is wat er nu gebeurt. In een later hoofdstuk, over CBDC, komen we er uitgebreid over te spreken. Mijn leven is al met al een stuk minder hobbelig geweest dan dat van Rahimi. Hij weet hoe een bombardement met gifgas op de eigen familie ruikt, het schijnt te doen denken aan rottende knoflook, waar ik opgroeide met de geur van zojuist uitgereden mest, vers gemaaid gras en de goedkope parfum van mijn buurmeisje in de neus. Dat is echt andere koek, maar een grote gemene deler is de overtuiging dat een democratische rechtsstaat naar tijd en plaats zeldzaam is. Vrijheid is de norm helemaal niet, vandaar de opmerking dat je een generatie van een dictatuur verwijderd bent. Voor ons beiden is het letterlijk waar. Waar Rahimi als kind letterlijk zag hoe zijn dorp werd gebombardeerd, is het besef bij mij ingedaald door literatuurstudie en gesprekken met familieleden. Voor een wat uitgebreider inzicht in de recente geschiedenis van de zogeheten Zuid-Afrikaanse Cape Coloureds verwijs ik graag naar de website van het District Six Museum te Kaapstad. District Six is een lokale wijk die met een gemengde bevolking het tijdperk van de Apartheid binnentrad. Of, tenminste, het *is* geen wijk, het *was* een wijk.

De gemiddelde Nederlander is inmiddels drie generaties van oorlog of dictatuur op eigen bodem verwijderd, waardoor de samenleving wellicht minder alert is voor de risico's die relevant zijn voor die vrijheid. Kunnen we dat eigenlijk kwantificeren, de mate waarin samenlevingen vrij zijn? Zeker wel. Het onderzoekscollectief V-Dem (Varieties of Democracy) houdt jaarlijks de stand van het aantal democratieën bij. Landen kunnen overduidelijk een dictatuur zijn, zoals Noord-Korea, of juist een functionerende democratie, zoals Finland. De rest zit er tussenin. Een land kan ook ophouden een echte democratie te zijn, als het een gemankeerde democratie wordt. Dat geldt bijvoorbeeld voor Nigeria. Nu kan men zich afvragen wat dat ene enkele

Afrikaanse land scheelt op het totale plaatje. Feit is dat Nigeria een snel stijgende bevolking heeft van 228 miljoen zielen. Dat is binnenkort meer dan het aantal inwoners van Duitsland en Rusland opgeteld en daarbij hebben we het over een verdubbeling sinds de start van de eeuw. In Nigeria zullen in 2030 meer dan tien miljoen kinderen worden geboren, tegen zes miljoen in heel Europa. Als je wilt weten hoe de samenleving er in demografische zin straks uitziet, moet je kijken wie er nu geboren wordt. In de EU maakt men zich heel erg druk om de rechtsstaat van Hongarije, in dat land zou van alles aan de hand zijn. Als we willen uitrekenen hoeveel mensen er in een democratie wonen, is het niet langer classificeren van Nigeria als democratie van veel en veel groter belang.

Vlak na 2010 woonden er iets meer mensen in een democratie dan in een dictatuur, omdat landen democratischer werden. Sindsdien is de balans weer aan het verslechteren en de demografische trend stemt niet optimistisch. V-Dem maakt onderscheid tussen ‘closed autocracies’ en ‘electoral autocracies’. De eerste groep landen is dictatoriaal en maakt er eigenlijk ook geen geheim van, denk aan China. In de tweede groep vinden we landen met een stembusgang waarvan je alleen wel weet dat het allemaal niet heel vreselijk eerlijk is gegaan, zoals Rusland. Aan de andere kant vinden we de ‘electoral democracies’ en de ‘liberal democracies’. Die hebben 1,30 respectievelijk 1,02 miljard inwoners, afgerond samen 2,3 miljard zielen. Tijdens de laatste studie van V-dem uit 2023 waren er 7,98 miljard mensen op aarde. Dat betekent inderdaad dat meer dan de helft van de mensheid nu in een dictatuur woont. In 2011 was dat niet zo, toen leefde iets meer dan de helft in een democratie. Sindsdien zijn er landen afgegleden en bovendien zijn de democratieën aan het krimpen. Europese samenlevingen verdwijnen helemaal in een rap tempo: in het democratische Duitsland daalt het aantal geboortes uit autochtone Duitse moeders volgens het eigen statistisch bureau Destatis nu elk jaar met acht procent (!), tot er alleen maar bejaarden overblijven. Werden er in 2021 nog 600.000 baby's uit Duitse moeders geboren, twee jaar later was dat aantal al gedaald tot een half miljoen. Duitsers zijn een soort bedreigde diersoort in eigen land aan het worden. Deze demografische statistieken op zich zijn niet het onderwerp van dit pamflet. Ik zou wel graag willen dat u er even bij stilstaat. De vrije democratische samenleving verdwijnt

door vergrijzing en is nu al niet langer de norm. De onvrije samenleving is de norm geworden. Dit zal een lange tijd zo blijven, misschien wel voorgoed. De inwoners van de vrije landen lijkt het niet te kunnen boeien.

De liberale democratie zag in de eerste helft van de negentiende eeuw het levenslicht. Bekende voorbeelden van vrije landen zijn de voormalige koloniën van het Britse rijk met veel zelfbeschikking, zoals Canada en Nieuw-Zeeland. Daarnaast is Zwitserland een gidsland, na de staatkundige omvorming van 1848. Finland is ook een voortrekker maar moest zich aan het einde van de Eerste Wereldoorlog eerst bevrijden van de Russische overheerser. Frankrijk is voor Europa van cruciaal belang, natuurlijk, denk maar aan de Verlichting en de Franse Revolutie. In 1852 werd het land tijdelijk weer een autocratisch keizerrijk, een terugval na een eerdere democratiseringsgolf, dat is dus mogelijk. Rusland is op dit moment ook stevig aan het terugvallen en dat is met afstand het grootste Europese land. Rahimi en ondergetekende kunnen 's nachts wakker liggen van dit soort trends, misschien vinden we wat meer medestanders.^{5 6 7}

Gesprekspartner Rahimi was destijds lid van de vaste Kamercommissie voor Digitale Zaken. Handig, dankzij zijn universitair diploma Informatica beschikt hij over onontbeerlijke kennis. Met alle respect, dat is geen automatisme en het zal dodelijk voor zijn politieke carrière blijken. De Commissie bestond destijds uit allerlei beroepspolitici met een achtergrond als jurist, psychologie of 'European Studies'. Het problematische aan juristen die zich met IT bezighouden, is dat ze een formele, procedurele benadering hebben. Als er bijvoorbeeld zorgen zijn over de vraag of een bepaalde toepassing wel veilig is, zoals een digitaal paspoort, dan leggen ze dat graag in moties en wetten vast. Zorgen over IT-veiligheid worden dan beantwoord met wetten op stukken papier, niet met maatregelen die op technische haalbaarheid zijn

⁵ Esmein, Adhémar (1911). "France § History". In Chisholm, Hugh (ed.). Encyclopædia Britannica. Vol. 10 (11th ed.). Cambridge University Press. pp. 869–921.

⁶ Evie Papada, David Altman, Fabio Angiolillo, Lisa Gastaldi, Tamara Köhler, Martin Lundstedt, Natalia Natsika, Marina Nord, Yuko Sato, Felix Wiebrecht, and Staffan I. Lindberg. 2023. "Defiance in the Face of Autocratization". Democracy Report 2023. University of Gothenburg: Varieties of Democracy Institute (V-Dem Institute).

⁷ V-Dem (2023) – with major processing by Our World in Data. "Closed autocracies". V-Dem, "Democracy and Human rights, OWID based on Varieties of Democracy (v13) and Regimes of the World v13".

getoetst. Het is het ultieme wensdenken en daarom zijn juristen die zich met techniek bezighouden, levensgevaarlijk.

Sterker nog, de vraag of bijvoorbeeld dat digitale paspoort wel veilig te krijgen is, wordt niet eens gesteld. Onder mijn lezers en volgers zitten veel IT-experts met grote twijfels over dat digitale paspoort. De regering wil de gegevens uit de basisadministratie koppelen aan het elektronisch patiëntendossier (EPD). Er ontstaat dan een database met allemaal interessante gegevens van mensen, waarin gehandeld kan worden. Die medische gegevens kunnen geanonimiseerd worden maar ook dan is er handel. Volgens meerdere experts is dit systeem veel te groot om veilig te krijgen. In de praktijk is het zo dat dankzij het koppelen, gegevens op de ene plek corresponderen met die op een andere. Zo kun je zien dat een persoon in de ene database dezelfde is als die in een andere, middels een ‘unique identifier’ of ‘unieke sleutel’.

Het bekendste voorbeeld van een unieke sleutel betrof wellicht de vaccinatie tijdens de coronapandemie. Als Henk uit Emmen gevaccineerd is, dan kan de lokale GGD dat heugelijke feit registreren in hun computersysteem. Vervolgens wil Henk naar een café in Amsterdam, maar dan moet hij zijn vaccinatiestatus tonen om naar binnen te gaan. Bij de deur identificeert hij zich met een paspoort, niemand die twijfelt dat het om onze Henk gaat. Maar hoe weet je nu dat de in Emmen gevaccineerde Henk dezelfde Henk is als die trappelend van dorst zijn paspoort voor de Amsterdamse kroeg toont? Dan is er dus een koppeling nodig tussen die twee gegevensbronnen. In Nederland heeft iedereen een Burgerservicenummer (BSN). Dat is een uniek getal, geen twee mensen hebben hetzelfde BSN maar ze kunnen wel allebei Henk heten. Om een koppeling te maken met de systemen van de GGD, moeten ze daar ook het BSN registreren, als onze specifieke Henk zich lekker komt laten vaccineren. Dat is de ‘unieke sleutel’.

Een unieke sleutel is bij het beheren van grote hoeveelheden gegevens een cijferreeks, met of zonder extra letters, die geen twee keer mag voorkomen. Dat laatste is essentieel, een unieke sleutel kent geen kopie. Het BSN van Henk is een unieke sleutel, maar het geldt ook voor zijn bankrekeningnummer of de kentekenplaat van

zijn auto. Er zijn geen twee auto's met hetzelfde kenteken, ook al kunnen twee auto's wel identiek zijn (omdat ze net van dezelfde lopende band zijn afgerold). De unieke sleutel zorgt ervoor dat er nooit twijfel is over identiteit. Als de uitsmijter in Amsterdam de vaccinatiestatus van Henk wil controleren, moet de Corona-check app hem helpen om gegevens uit de gemeentelijke basisadministratie (GBA) te halen; gaat het wel om de juiste Henk? En omdat zowel de GBA als de GGD het BSN van Henk registreren, kunnen de twee systemen met elkaar communiceren. Beide computersystemen delen in eerste instantie enkel en alleen het BSN met elkaar. Uiteindelijk geeft de CoronaCheck-app alleen een groene vink, of niet, maar dat maakt niet uit voor het principe. Zonder unieke sleutel, waarmee dezelfde persoon in twee verschillende gegevensbanken op dezelfde manier is geregistreerd, had de koppeling tussen die twee gegevensbanken niet plaats kunnen vinden.

Tegenwoordig ga je geen postkoets meer overvallen vanuit de bosjes, maar steel je mensen hun data uit dergelijke gegevensbanken. Persoonlijke gegevens zijn het nieuwe goud. Je kunt mensen afpersen met intieme communicatie, dat is slechts een mogelijkheid. Als je twee systemen aan elkaar koppelt met gebruik van de unieke sleutel, zoals vaccinatiegegevens van de GGD, ontstaat daar een mogelijkheid om te hacken. De ene databank met gegevens moet namelijk een deurtje openen om zoekfuncties toe te staan uit de andere databank. Gegevens moeten, anders gezegd, geëxporteerd worden. Als daarbij iets fout gaat, door nalatigheid of opzettelijke, misdadige intenties, zorgt digitale technologie er ook meteen voor dat je in een paar seconden al te maken kunt hebben met een rampzalig datalek. Weet u nog, alles gaat nu gewoon sneller. Tijdens de pandemie wisten cybercriminelen gevoelige persoonlijke gegevens van gevaccineerde Nederlanders te stelen. Tijdens een Kamerdebat zei toenmalig verantwoordelijk minister Hugo de Jonge dat hij op de hoogte was van de diefstal, maar hij kon er weinig aan doen. Zijn commentaar was letterlijk: "Alles wordt gedaan om het zo veilig mogelijk te maken, maar uiteindelijk is tegen dit type misdaad geen kruid gewassen."⁸

⁸ Handeling 2020-2021, nr. 48 item 3 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen